

АПОСТОЛ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

(200 років від народження Маркіяна Шашкевича)

Природа імен-метафор наших великих письменників, здається, не містить нічого загадкового. Шевченко — Кобзар, Франко — Каменярь, Леся Українка — Співачка Досвітніх Вогнів, Квітка — Ломикамінь... Маркіяна Шашкевича називаємо Будителем...

Михайло Коцюбинський у спогадах про І. Франка зазначає, що, працюючи над поемою „Мойсей“, той „плив сіті мов бідний апостол...“¹

У промові на науковій академії „в ювілей від-родження русько-української літератури“ (1898) Наталя Кобринська сказала: „В Галичині перший Маркіян Шашкевич ударив палицею Мойсея у зледенілу скалу зціплених народних чувств. І бризнула струя живого слова і живої народної літератури“².

Реінкарнація Маркіяна Шашкевича у символ галицького національного відродження, розпочавшись через півстоліття після його смерті, остаточно формується у часі відзначення 100-річчя від народження (1911) і відтак триває протягом усього ХХ століття.

У надгробному слові „Твердне криця душ наших“ (1943) митрополит Йосиф Сліпий так охарактеризував Маркіяна Шашкевича на початках його великої національної місії: „Своїм запалом і глибоким переконанням він з'єднавав собі всіх, будив у них духа і захоплення для високих поривів. Очі світилися, мов іскри, і лице сяло надхненням, чоло морщилося і набирало грізної поваги, коли молодий апостол став проповідувати свої ідеї...“³

Духовна місія Шашкевича на початку 60-х рр. ХХ ст. трактується у планетарному, космічному вимірі:

*На сповідь йде до Маркіяна,
За нами космонавт прийде.*

(Іван Драч)

До слова сказати, реальний космонавт справді поклав квіти до могили Шашкевича на Личаківському цвинтарі у Львові, однак цей епізод залишився тільки історичним фактом, не спричинився (або мало спричинився) до усвідомлення „слова і діла Шашкевича“, усієї „Руської трійці“ та її послідовників як живої, актуальної державотворчої сили в умовах післярадянської дійсності. Але її парадокси, здається, вже нікого не шокують своїми цинічними викликами багатовіковій історії боротьби за державну незалежність України.

І саме це спонукає нас сьогодні повернутися обличчям до реальності, згадати одну з передумов духовного „спротиву“ — перечитаймо М. Шашкевича „Передслів'я“ до альманаху „Русалка Дністровая“: „Судило нам ся посліднім бути. Бо коли другі слов'яни верха ся дохаплюють і естли не вже, то небавком побратаються з повним ясним сонцем, нам на долині в густій студеній мраці гібити...“⁴ Підставмо замість **слов'яни** слово **народи, країни** або **держави** і отримаємо адекватне відображення української дійсності! Але якщо подібно адаптувати подальший текст, то Маркіянові думки і візії виявляться суголосними не лише літературній дійсності напередодні відзначення 20-річчя проголошення державної незалежності Украї-

Маркіян Шашкевич. У століття від народження. (Художня рамка, виконана художником-етнографом Гнатом Колцуняком.) 1911 р.

ни.

Виникає запитання: навіщо нам „прослава“ (про культ уже не йдеться) загально визнаного класика, 200-літній ювілей якого уже відзначається (правда, якось не по-державному скромно)?

Ця велика дата для європейської співдружності надзвичайно важлива. Як і пошановані нещодавно 200-літні ювілеї Миколи Гоголя і Юліуша Словацького та очікуваний — через три роки — ювілей Тараса Шевченка...

¹ Коцюбинський М. Іван Франко // Коцюбинський М. Твори: У 7 т.— К., 1975.— Т. 7.— С. 39.

² Промова Наталії Кобринської на Науковій академії в ювілей відродження русько-української літератури // Кобринська Н. Вибрані твори.— К., 1980.— С. 327.

³ Твердне криця душ наших // Твори Кир Йосифа Верховного архієпископа і кардинала / Зібрали І. Хома і Ю. Федорів.— Рим, 1970.— Т. III—IV.— С. 785.

⁴ Русалка Дністровая.— К., 1987.— С. 27.

Великим ювілеєм, як правило, передусе поважний підсумок досягнутого в галузях, дотичних культури насамперед. Не буду торкатися сфери шашкевичезнавства — з одного боку, усталішої, з другого — такої, що потребує оновлення, переоцінки деяких недавніх „цінностей“.

Літературне краєзнавство, музейництво — тема цікава і перспективна. Образотворча Шашкевичіяна — багатий і вдячний матеріал, хоч би з огляду на те, як упродовж століття ми, українці, намагаємося у „позиченому лиці“ Шашкевича відчути автентичне. У моєму розумінні шашкевичівська автентика не має нічого спільного з найдосконалішим портретним зображенням.

Мовиться про духовно-інтелектуальну сутність, котру сучасники вміли „прочитувати“ у зовні малопомітній, навіть непоказній людині. У своїх спогадах побратим, учасник „Руської трійці“ Яків Головацький пише: „Маркіян був чоловік середнього зросту, щуплий, але меткий, волосє ясно-русе, очі сині, тужні, носик невеличкий, кінчастий, лице худощаве: виражало якусь тугу і болість. Сам був м'якого, доброго серця, в товаристві дотепний і забавний, показував себе веселим і шаловливим. Лиш коли розговорився за русчину, народність, за рідний язик, родиму словесність і пр., тоді показалася вся сильна душа его, котра в тім слабовитім тілі жила, очі блиснули живостою і якимсь святим вотхновенем, чоло трохи приморщилося і лице набрало якоїсь грізної поваги; говорив сердечно, сильно переконував, бо му з серця ішло...“⁵

А особливо прихильний до друга Микола Устиянович (йому випаде честь 1848 р. виголосувати палке слово на „Соборі руських учених“, де буде згадано і Шевченка, і Шашкевича) у посмертній присвяті Шашкевичу так визначає його патріотичну місію:

*Нім Маркіяна, молод-соловія,
Пророка чести, слави передтечі.
О, Маркіяне, небесний звістуне!*

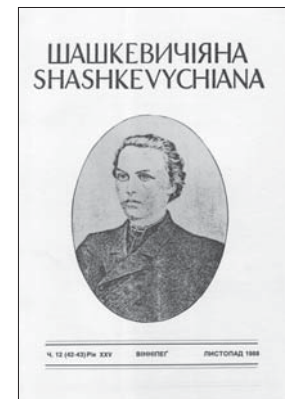
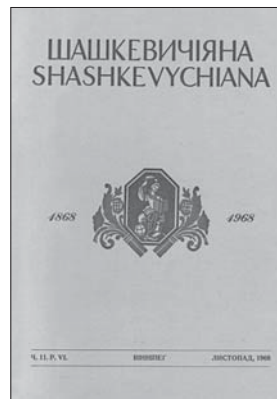
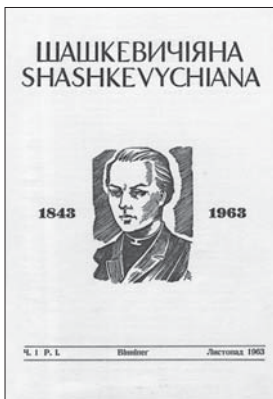
Офіційна дата початку Шашкевичевої місії —

і німецькою мовами. Кількісний вимір, звичайно, відображує загальну ситуацію в семінарському середовищі, ба, в найближчому оточенні „Руської трійці“! Було домовлено, що М. Шашкевич і ще два „питомці“ одночасно виголосять проповіді українською в трьох церквах одночасно. Він гідно витримав і це випробування: виголосив проповідь у соборі св. Юра українською мовою.

Подальшу організаційну, видавничу, творчу і душпастирську діяльність Маркіяна Шашкевича слід сприймати як відпорну до адміністративних обмежень, ідеологічних перешкод, політичних переслідувань і просто життєвих злигоднів.

Публічні апелювання М. Шашкевича (а до них, безперечно, входять і його віршована промова „Радость галичан“, і душпастирські проповіді, виголосені у парафіях у Гумниськах, Нестаничах та Новосілках) документують тогочасну епоху не описово-зображальним способом, а засобами активного протистояння, діяльної непокори, рішучого неприйняття задушливої атмосфери у монархії. Усім душевним станом молоді людини впливав на радикалізацію настроїв, на нову мотивацію патріотичної поведінки серед молоді, духівництва і селянства.

Маркіян Шашкевич — і це чітко підтверджують його сучасники, — належав до людей діяльних, послідовних і непоступливих. Не скористався моделлю поведінки, котру накидала йому влада — починаючи з кабінету ректора семінарії і закінчуючи найвищими урядовими покоюми Відня. Всупереч власній волі, він стає „героєм“ багатоголової політичної комбінації, вибудованої навколо його псевдоніма „Руслан“ (тлумаченого як „Rußland“ — „Росія“). Його переслідують губерніяльна адміністрація, ректорат семінарії, митрополича консисторія. На підставі доносів йому приписують співпрацю з агентурою царської Росії (і відповідно гонорари сріблом, нібито отримувані в Бродах); на нього готують замах... Його видавничі починання (до „Русалки Дністрової“) закінчуються нищівними поразками.

Наукові збірники „Шашкевичіяна“, видані у Вінніпезі (Канада)

1834 р., коли він першим у семінарії виголосив промову українською мовою. За його прикладом так вчинило ще кілька семінаристів. Як дослідив К. Студинський, протягом восьми років (1834—1842) відбулося 56 виступів. З них українською — чотири, латинською — 19, решта 34 — польською

Сама ж „Русалка Дністровая“ на довгі роки стає об'єктом цензурського та адміністративного переслідування.

Надто багато вичитало з її сторінок „недремне око“, і можливо, саме те, що відчув у збірці І. Франко: „...головне враження, яке вона [„Русалка“]

⁵ Головацький Я. Пам'ять Маркіяну-Руслану Шашкевичу // Письменники Західної України 30—50-х років XIX ст.— К., 1965.— С. 210—211.

ка Дністровая“] робить на нас, се якоесь неясне, а сильне чуття, ніжне й інстинктове, як чуття дитини, котра рветься на волю силою вродженого потягу, не аргументуючи, не роздумуючи, не розуміючи навіть докладно, як виглядає та воля [Тут і далі курсив автора]. Се ніжне чуття, мов запах лугів напровесні, обхватує кожного читателя „Русалки“, в нім лежить її найбільша вартість... „Русалка“ — се немов один неясний прорив чуття людського серед загального затупіння та одичіння. Се її найбільша, найреволюційніша ціха“⁶.

Багатогранна діяльність Маркіяна Шашкевича — організаційна, богословська, видавнича, наукова, творча, перекладацька, просвітницька, душпастирська — взаємообумовлена і взаємопов'язана. Шашкевич, можна сказати, з'явився вчасно і, як мовиться, на своєму місці. Він сформував унікальну за змістом і формою міцну та витончену конструкцію-універсум національно-патріотичних, духовно-культурних вартостей.

Серцевиною універсуму М. Шашкевича є україноцентризм, глибоко закорінений у національній свідомості, історії, мові; він відлунує у „строї народної пісні“ („Хмельницького обступленіє Львова“), фігурує в батальних сценах, виринає в уявному степовому пейзажі, радістю розливається в листах до близьких людей (наприклад, у зв'язку з прочитанням альманаху „Ластівка“ Є. Гребінки).

Нещодавно оприлюднено ще один аспект цього універсуму — науково-популярний. Ідеться про рукопис статті М. Шашкевича „Русини“ німецькою мовою*. Починається стаття характерним поясненням: „Русини — головний народ Східної Європи...“ Далі — етнографічна характеристика: „Русини є слов'янського походження, і з-поміж усіх слов'ян цей народ, мабуть, єдиний зберіг в чистоті, повноті і молодечій силі первісну подобу. Від середини Галичини геть за Дун аж до Кавказу, від Тиси, Карпат і Чорного моря до Литви знайдеш ту саму мову, ті самі народні вірування, ті самі звичаї і обряди, те саме життя і серце, ту саму душу, отже, один і той самий народ, лише під різними іменами (русинів, червонорусів, малоросів, козаків). У своїй народній мові свою батьківщину вони називають Руссю, а себе русинами. За даними статистики їх налічується до 14 мільйонів (воістину благословенна дочка величної матери Слов'янщини!), з яких близько 3 мільйонів обабіч Карпат“⁷.

Подальша інформація містить відчутний емоційний заряд, такий характерний для автора полемічної брошури „Азбука і Abecadło“: „Несправедливо русинів у Галичині під назвою

поляків, а тих, що живуть над Дніпром, під назвою великоросів або, як їх називають по-руськи, москвитів зараховують [до цих націй]. Бо, незважаючи на належність до загальнослов'янського головного типу, ця нація має свої безсумнівні особливі прикмети в мові і характері, які відрізняють її як від поляків, так і від великоросів настільки, що вважаю своїм обов'язком поділити думку тих, що за подібністю мови поляків і великоросів вважають ближчими, ніж котру-небудь із цих націй до русинів...“⁸

Це твердження є філологічною і політичною водночас самою, оскільки своїм вістрям спрямоване проти асиміляторів українства: в Галичині — колонізаторів і підкупних москвофілів, у Наддніпрянщині — російських шовіністів.

Як слушно доводить дослідник Ф. Стеблій, „Русини“ Шашкевича містять відчутні державницькі акценти. Зрештою, це стосується багатьох інших граней діяльності й творчості Маркіяна Шашкевича.

Поетичне світобачення М. Шашкевича розкривається в трьох іпостасях: історико-героїчній, реалістично-побутовій і лірико-філософській. Звичайно, цей поділ — умовний, бо такі речі, як,—

*Руська мати нас родила,
Руська мати нас пошлюбила,
Руська мати нас повила,
Чомуж мова ей не мила?
Чом ся нев встидати маєм?
Чом чужую полюбляєм?⁹*

мають ознаки риторичні, публіцистичні, сказати б, „казальницькі“. Обидва твори,— лише фрагменти (Я. Головацький стверджує, що перший починався рядком „Вздвож, впоперек зійди світом...“). „Реконструювати“ втрачене можна лише в розумінні можливої реакції тих, кому ці звернення були адресовані. Але цінність цих архітворів у тому, що вони звертаються і до наших сердець, до нашого сумління, нагадуючи шедеври античності, що хоч і дійшли в уламках, чарують і чаруватимуть своєю витонченою досконалістю!

Новаторство Шашкевича в нашій літературі часто пояснюють його першенством у жанрах, видавничій практиці (автор перших сонетів, один із перших перекладачів „Слова“, ініціатор першої „Читанки“).... Доведено, що тематика й стилістика Будителя мають новітній, сказати б, модерний характер. Однак певна „зацикленість“ деяких дослідників на життєвих поневір'яннях і тужливих настроях видатного лірика, якоюсь мірою

Пам'ятна медаль „Русалка Дністрова — 150 років“ (1837—1987)

⁶ Франко І. Я. Критичні письма о галицькій інтелігенції // Франко І. Зібрання творів: У 50 т.— К., 1980.— Т. 26.— С. 92.

* Переклад і передмову Ф. Стеблія недавно опубліковано в одному із випусків „Шашкевичіани“.

⁷ [Шашкевич М.]. Русини // Шашкевичіана. Збірник наукових праць. Нова серія.— Львів; Вінніпег, 2004.— Вип. 5—6.— С. 570.

⁸ Там само.

⁹ Шашкевич М. Фрагменти // Писання Маркіяна Шашкевича / Видав Михайло Возняк // Збірник Філологічної секції НТШ.— Львів, 1912.— Т. XIV.— С. 20.

відвертають читацьку увагу від Шашкевичевого „поетичного космізму“ — рідкісного як на його добу, унікального явища.

Так, у сонеті „До ***“ М. Шашкевич висловлює не лише вузькоособистий, а й значно ширший імператив:

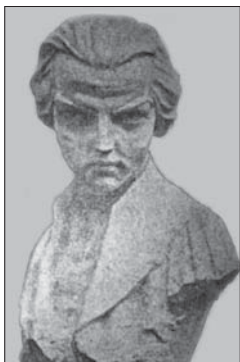
*Мисль піднебесну двигчи в самом собі,
Душу в природи безвісти занести,
Гадкою кренков тьми світа розмести,
Життя кончини подружити обі;
Глянути мирно, що ся діє в гробі,
К радоцям вдати, істинним ся взнести,
Радость з тугою в лад миленький сплести,
Милость совітну пригорнути к собі¹⁰.*

Автор запитує: „Хто вміє?“ „Хто вдасть“ — і відповідає:

*Ум сильний, високий,
Ум, що го вічна доброта повила,
Ум, що го красна природа зростила,
Ум, яких мало, хотя й світ широкий;
Душа, що в грудях твоїх ся з'явила,
Що мене знова з світом подружила¹¹.*

Це — не єдиний зразок інтелектуального світобачення; у пізнішому сонеті „Сумрак вечерній“ (1835) побутові негаразди „співдіють“ із стихійними негараздами в природі:

*Там, нещасен думаю, тяжко, мов могила
Серед степу опівніч сумненько думає.
Згадка в душі печальній тужно згомотіла,
Бо сплинули радощі, як Дністер спливає!*

Михайло Гаврилко. Скульптурний портрет Маркіяна Шашкевича. 1911 р.

*Нависло ясне небо
чорними хмарами,
Тяжкими густі бори
склонились тугами,
Зойкнули дуброви й ліси
застогнали¹².*

Здавалося б, ота безрадїсна картина не залишає жодної надїї хоча б на маленьку „безхмарну“ перспективу... Однак, заявляє ліричний герой, —
*Весело ми з тов гудьбов
та й з тими лісами,
Мило ми з буйним вітром,
з блудними марами,
Студена тая доля к
серденьку притала¹³.*

Цей оптимістичний сигнал може означати тільки одне: творчий дух поета досяг тих божественних висот, які відкривали своїм народам Данте Алігїєрі, Григор Нарєкаці, Юліуш Словацький, Тарас Шевченко...

Свідченням найбільшого, наймогутнішого творчого злету Маркіяна Шашкевича є його монологічний триптих „Псалми Русланові“. Цей архитвір, на превеликий жаль, все ще малодоступний сучасному читачеві, без сумніву, належить до шедевральних творїн української літературної класики.

За жанром і стилем „Псалми“ відповідають усім канонам релігійно-духовного пісенспіву світового формату, а за глибинним філософсько-емоційним сенсом є світським віддзеркаленням духовного вибору людини: або уподібнитися найвищому Розумові і здолати власну недосконалість, або безслідно щезнути в буденних марнотах. Бо — „Мудрость тая світови, що вода риби, що людям воздух, що надїя серцю чоловічому...“¹⁴ Ці категорії — земні, конкретні, приступні кожному і творять тезу-аргумент, тезу-повчання.

За принципом контрастного роз'яснення сказаного звучить різка публіцистична антитеза: „Гордиш ся, чоловіче, умом твоїм і розумом твоїм, як день світлом, забувши на сонце, як в подобі ворона павляним пірьом; гордишся і кажеш, ніт Бога, — то — й тебе ніт, — сон — єсь і мара, а твоє імя — вітер на степах України...“¹⁵ У цьому місці псалма вирізняється багатозначна, потужна поетична метафора — „вітер на степах України“. Цей виразний, конкретно-географічний акцент у II псалмі дає можливість авторові відійти від загального, перевести увагу на власну „поставу“; хвилюючий патріотичний монолог увиразнюється світловими ефектами: „Віра серця мого: як Бєскид твердо постановилась на любові; і смуток твій знидіє, а радость слїди его позмітає; а сумна північ буде ясным полуднем і звеселишся, а око твоє заблїщит зїрничкою в бурній пїтьмі життя твого і огорнеш ся зоревою світою тихоміря і линяєт над тобою милость Божая, бо надїя із серця твого не втїкла — бо хто яко Бог!“¹⁶

Кредо висловлене. „Момент істини“ дає авторові право гідно відповісти на загрози й виклики, на небезпеки і спокуси: „Сполошиш ми долю і проженеш щастя, день ми споморочиш і світ ми западе, нуждов м'я вдариш і нашлеш ми злидні, світ ми спустіє і йме ворогувати, знидіє радость, і плач м'я огорне, туга ми ранком і вечером журба, і ніч

Титульна сторінка буклету із зображенням іконостаса церкви с. Гумніська, в якій був священиком М. Шашкевич

¹⁰ Шашкевич М. До*** // Писання...— С. 6—7.

¹¹ Там само.— С. 7.

¹² Шашкевич М. Сумрак вечерній // Там само.— С. 12.

¹³ Там само.

¹⁴ Шашкевич М. Псалми Русланові // Там само.— С. 69.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Там само.— С. 69—70.

ми несонна і горьоване с сонцем, вирвеш ми очі і душу ми вирвеш, а не возмеш милості і віри не возмеш, а не видреш любові і віри не видреш, бо руске ми сердце тай і віра руска!¹⁷ У третій частині триптиха автор зосереджує увагу на моральних цінностях людини: „Хто з Богом, Бог з ним, мовлят люде наші і добре мовлят...“¹⁸

Утратити причетність до Бога означає позбавити себе найдорожчого — родинности, синівської спадковості і вітцівського щастя.

Завершується псалом узагальнювальним акордом: „Той, що велів Нічому зродити світи, величне сонце і місяць і тми зівзд, що велів темноті перекинутися в світло, з которого долоні сверкнули огні і вдарили води, которого невидиме око видит гадки душ наших, которий спряг собою безначаток і безконец, которого сердце всему світу сердце, а воля гаразд всіх віків і всіх сторон щастє, той с тобою, Бог с тобою“¹⁹.

Оте умиротворене „той з тобою, Бог з Тобою“ дає відчуття гармонії, відкриває велику перспективу — християнську, загальнолюдську. І загальноукраїнську. Позаяк на безкрайому просторі, над котрим витає дух Господній, чітко визначено дві географічні доміанти: степи України і Карпатський Бескид...

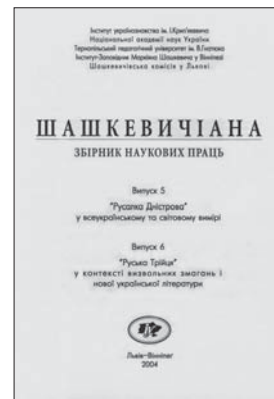
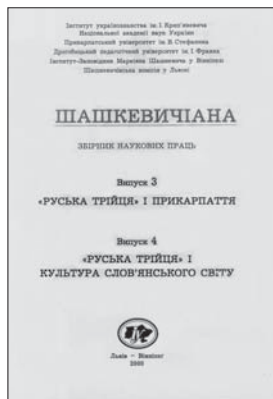
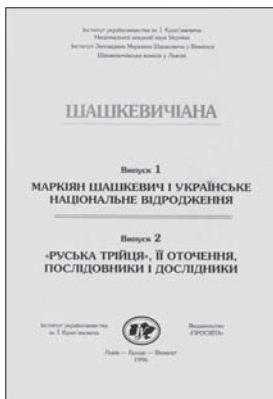
Як відзначає Ю. Шевельов, „можемо твердити, що піонер нової української літератури в Галичині був свідомим експериментатором. Високу даючи оцінку народній мові, він у всій своїй творчості працював над тим, щоб нахилити її до різних жанрів і стилів, щоб зробити її різноманітною й гнучкою, щоб виявити її многогранність і еластичність, або надати їй цих рис. Творчість Шашкевича — суцільний доказ саме такого підходу“²⁰.

літератури): „Насамперед рад би я знати, що саме нам слід розуміти під приєднанням слов'янської літератури до європейських літератур? Чи впровадження чужих зворотів і способів висловлювання до зовсім відмінної слов'янщини, чи також те, аби західний європеєць міг читати слов'янські твори. Щодо першого: література будь-якого народу є відображенням його життя, його способу мислення, його душі; отже, повинна вона зародитись, вирости з власного народу і зацвісти на тій же самій ниві, щоб не була подібна до того райського птаха, про якого розповідають, що він не має ніг, а тому постійно висить у повітрі“²¹. І — також із цитованого тексту: „Відношення кирилиці до польського абетадла таке, як достатку до бідності!“²²

Не одне покоління українців послуговується афоризмами Шашкевича: „В огні твердне криця душ тугих“; „Сіймо — а збирати будемо“; „Віра серця мого постановилася на любові“; „Ти — не неволі син“...

У монографії „Маркіян Шашкевич“ (1912) Богдан Лепкий так оцінює „пробуджувальну“ місію духовного батька „Руської трійці“: „...поезія [Маркіяна Шашкевича] була не йно в [його] писаннях, але і в учинках“²³. „Він *перший* вивів нас, [галичани], з зачарованого галицького кружка *поза галицькі рогачки на широкий шлях* українства. Він розширив таким чином наші видокруги в безконечність. Для *галицької України* зробив *те, що роблять генії для свого народу* — вказав нам шляхи поступу...“²⁴

„Поезія ... не йно в його писаннях, але й в учинках“. Так міг сказати про свого великого крайнина не тільки духовний син, а й послідовник у громадській і творчій — подвижницькій! — роботі.

Наукові збірники „Шашкевичіана“, видані у Львові

Актуальними (і рятівними!) є аргументи Маркіяна Шашкевича на захист рідної мови і культури (особливо науково-полемічний трактат „Азбука і Abecadło“, в якому знаходимо цікаве визначення

А літературознавець і критик Сергій Єфремов у другому томі своєї „Історії українського письменства“ високо оцінює Шашкевича за те, що він був „*першим* письменником отого нового письмен-

¹⁷ Шашкевич М. Псалми Русланові.— С. 70.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Там само.

²⁰ Шевельов Ю. Маркіян Шашкевич на Заході // Сувора школа (100 років з дня смерті Маркіяна Шашкевича) / Упоряд., ред. і вступ Я. Р о з у м н и й.— Вінніпег, 2007.— С. 247.

²¹ Шашкевич М. Азбука і абетадло // Письменники Західної України 30—50-х років XIX ст.— К., 1965.— С. 114.

²² Письменники Західної України 30—50-х років XIX ст.— К., 1965.— С. 568.

²³ Лепкий Б. Маркіян Шашкевич.— Коломия, [1912].— С. 82.

²⁴ Там само.— С. 105.

ства, тим живим мотором, що прилучив закордонну Україну до всеукраїнського національного руху. Ідеї Шашкевича, то пригашаючи, то новим полум'ям розгораючи, зробились підвалиною всього громадського життя для наших земляків закордонних...“ (гобто галичан)²⁵.

Ці дві оцінки чи не найкраще характеризують місце в нашій історії апостольської місії Маркіяна Шашкевича на шляху українського національного відродження.

* * *

Українська поезія XIX ст. — це поезія запитань і відповідей, закликів і маніфестів, а також послань відкритим текстом. До останніх віднесемо „І живим, і мертвим, і ненарожденим землякам моїм...“ Тараса Шевченка. А масштабність „Слова до читателів руського язика“ вихлюпується за межі двох лапідарних строф:

*Дайте руки, юні други,
Сердце к сердцю най препаде,
Най щезають тяжкі туги,
Ум охота най засяде.
Разом, разом, кто сил має,
Гонім з Русі мраки тмаві;
Зависть най нас не спиняє,
Разом к світлу, други жваві!*²⁶

Хочеться думати й вірити, що 22-літній Маркіян Шашкевич простягав руки „другам“ із Наддніпрянської України, а „серце к сердцю“ припадало, незважаючи на політичні кордони.

Хочеться думати, що опосередковано висловлюючи похвалу „Русалці Дністровій“ і висловлюючи готовність скористатися лексикою галицьких побратимів, Тарас Шевченко жив тривожним передчуттям неминучих „відповідей“ у покликаному ним і „Руською трійцею“ до національного відродження поневоленому українському народові.

Хочеться думати, що Шевченкове запитання:

*І день іде, і ніч іде.
І голову схопивши в руки,
Дивуєшся, чому не йде
Апостол правди і науки!*²⁷

було питанням риторичним.

Бо апостолом-предтечею, котрий провістив: „Прийде сильніший од мене“, був молодший на три роки сучасник і одноступень Маркіян Шашкевич. Він готував ґрунт, він плекав рідне слово, він переконував і об'єднував упосліджених, давав надію зневіреним. Він виконував місію біблійного Предтечі. А Спасителем і Воскресителем української нації історія вибрала Тараса Шевченка.

Роман ЛУБКІВСЬКИЙ

АНТИЧНІСТЬ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Антична (від лат. *antiquus* — давній) або греко-римська (також — класична) література хронологічно приблизно охоплює VIII ст. до н. е. — V ст. н. е. Вона включає літературу Давньої Греції та Риму, започаткувала в Європі головні літературні роди й жанри, драматичні — трагедію (Есхіл, Софокл) і комедію (Аристофан), поетичні — епічну поему (Гомер, Вергілій), ліричну поезію (Алкей, Сапфо), байку (Езоп, Федр), прозу — роман, повість, новелу (Лонг, Петроній, Апулей), а також філософію, естетику, риторичку, мистецтво й архітектуру, точні і природничі науки. Внаслідок активної колонізації басейнів Середземного та Чорного морів, воєн, які вели грецькі полісні держави та об'єднані сили, а пізніше походів Олександра Великого (Македонського) та інвазій Риму і Візантії, ареал греко-римського культурно-політичного впливу дуже широкий: від Британських островів на Заході до Персії й Індії на Сході, від Єгипту на Півдні до Русі і Скандинавії на Півночі.

Україна періоду княжої доби (Київської Русі) рецепіювала античну культуру прямо й опосередковано. Відомо, що окремі твори Аристотеля вивчали книжники і цитували у своїх творах, але головним шляхом стала візантійська агіографія, апокрифи, науково-природничі твори, дидактична література, збірники афоризмів тощо. Особливо популярним був збірник афоризмів, порад та коротких оповідань „Пчела“, перекладений

наприкінці XII ст. з грецької, де, крім цитат із Біблії, візантійських авторів, містяться цитати, посилання, т. зв. мудрости античних письменників і філософів. Особливе значення мали послання „отців церкви“ (патристика Василя Кесарійського, Івана Золотоустого, Івана Дамаскина, Григорія Назіанзина), які не лише формували візантійську християнську літературу, але й творили нові жанри, зокрема полемічну промову, теологічний трактат, тлумачення на Біблію (ексегезу), проповідь, похвальне слово (панегірик) та ін. Їхні твори, а особливо полемічні послання, спрямовані на боротьбу з „єресями“ та залишками поганства, стали джерелами античних знань, які завдяки їм не були забуті в Середні віки. Візантійські гимни, хорали, піснеспіви містили елементи античної метрики, загалом версифікації та поезики. Чимало перекладних та оригінальних давньоукраїнських повістей „Про Варлаама та Йоасафа“, „Про Олексія, чоловіка Божого“, „Александрія“ та інші включали сюжетику та мотиви античності, збагачуючи українську літературу і фольклор. У періоді Ренесансу та Бароко античність поширювалася в Україні переважно як західноєвропейський варіант, через латинську поезію, прозу, релігійні, філософські, поетичні, риторичні трактати. У XV—XVII ст. багато українців навчалися і викладали в університетах Західної Європи. Так, Юрій Дрогобич, який у XV ст. був професором

²⁵ Єфремов С. Історія українського письменства.— Нью-Йорк, 1991.— Т. II.— С. 109.

²⁶ Шашкевич М. Слово до читателів руського язика // Писання...— С. 5.

²⁷ Шевченко Т. І день іде, і ніч іде // Шевченко Т. Повне зібр. творів: У 12 т.— К., 2001.— Т. 2.— С. 365.